

УДК 159.9:78.071

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2026.27.14>

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК ПРОСТІР МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Аліме Османова

*Східноукраїнський національний університет імені В. Даля,
вул. Іоанна Павла II, 17, м. Київ, Україна, 01042
<https://orcid.org/0000-0002-7180-8176>
e-mail: uskut84@gmail.com*

Ділявер Османов

*Національна музична академія України
вул. Архітектора Городецького, 1-3/11, м. Київ, Україна, 01001
<https://orcid.org/0000-0001-7883-3828>
e-mail: dilyaverosman@gmail.com*

У статті здійснено комплексний психологічний аналіз сучасного українського мистецтва як символічного простору міжкультурного діалогу та збереження кримськотатарської ідентичності в умовах воєнних і соціокультурних викликів. Теоретичною основою дослідження є уявлення про національну ідентичність як динамічний психосоціальний конструкт, що поєднує когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий компоненти та виконує ідентифікаційну, регулятивну й захисну функції у структурі національної самосвідомості. Показано, що в ситуаціях колективної травмизації й соціальної нестабільності саме культурні та символічні ресурси набувають провідного значення для підтримки психологічної стійкості та цілісності Я-концепції.

Особливу увагу приділено ролі мистецьких практик – музичних, візуальних, театральних і перформативних – як механізмів символічного опрацювання травматичного історичного досвіду кримськотатарського народу, актуалізації культурної пам'яті та трансляції ціннісних смислів між поколіннями. Проаналізовано сучасні мистецькі ініціативи, фестивальні й концертні проекти, виставкові формати та музичні програми, які інтегрують автентичні кримськотатарські мотиви у загальноукраїнський культурний контекст, сприяючи формуванню міжетнічної емпатії та соціальної згуртованості.

Обґрунтовано, що сучасне українське мистецтво функціонує не лише як форма естетичного висловлення, а як психологічно значущий простір культурного опору, відновлення ідентичності та колективної суб'єктності. Зроблено висновок про важливу роль мистецтва у підтримці етнокультурної ідентичності кримських татар, зміцненні культурної стійкості спільноти та розвитку міжкультурного діалогу в сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: національна ідентичність, кримськотатарська культура, міжкультурний діалог, сучасне українське мистецтво, психологічна стійкість, культурна пам'ять.

Вступ. В умовах глобалізаційних процесів, воєнних конфліктів та глибинних соціокультурних трансформацій проблема збереження й переосмислення національної ідентичності набуває особливої психологічної значущості. Для кримськотатарського народу історичний досвід позначений депортаціями, політичними репресіями та тривалою боротьбою за право на самовизначення і повернення до рідної землі. Культура, мистецтво

та мова постають не лише формами самовираження, а й ключовими ресурсами збереження колективної пам'яті, психологічної стійкості та етнокультурної суб'єктності.

Після 2014 року, у зв'язку з тимчасовою окупацією Криму Російською Федерацією, суттєво актуалізувалася потреба у пошуку нових форм репрезентації та трансляції кримськотатарської ідентичності поза межами традиційного культурного простору. У цих умовах сучасне українське мистецтво набуло значення особливого психологічного середовища, в межах якого відбувається символічне осмислення травматичного колективного досвіду, актуалізація історичної пам'яті та реконструкція образів колективного «Я».

Художнє слово, музика, візуальні практики, театр, кіномистецтво та перформативні форми творчості функціонують не лише як індивідуальні мистецькі акти, а як форми колективного культурно-психологічного висловлювання, що поєднують особистісний і груповий досвід. Через художні образи здійснюється артикуляція ідентичності, переживання та інтеграція колективної травми, а також формування смислів, пов'язаних із надією, опором і прагненням до культурної спадкоємності. У цьому контексті мистецтво постає важливим інструментом міжкультурного діалогу та психологічної медіації між минулим, теперішнім і майбутнім етнічної спільноти.

Мета статті полягає у дослідженні психологічного виміру сучасного українського мистецтва як простору міжкультурного діалогу, де кримськотатарська ідентичність зберігається, переживається та адаптується до сучасних соціокультурних умов.

Виклад основного матеріалу. Національна ідентичність є центральним психологічним компонентом національної самосвідомості, виконуючи функцію її мотиваційно-смыслового ядра та водночас глибинного підґрунтя, оскільки охоплює значний пласт несвідомих і частково ірраціональних утворень. В українській психологічній науці ця позиція ґрунтовно обґрунтована у дослідженні А. Березіна, який розглядає національну свідомість як багаторівневу систему, що формується під впливом соціокультурних, психологічних і виховних чинників та функціонує на індивідуальному, груповому й суспільному рівнях [2, с. 6].

Національна ідентичність постає як інтегративне утворення, пов'язане з почуттям належності та співпричетності до певної нації (етнічної, культурної, державної або політичної), що забезпечує інтеріоризацію особистістю усталених у соціальному середовищі норм, моделей поведінки, знаково-символічних систем, ціннісних орієнтацій і ментальних установок національної культури. У цьому контексті вона виконує не лише ідентифікаційну, а й регулятивну та захисну функції, сприяючи збереженню цілісності Я-образу в умовах соціальних викликів і криз.

Зазначені положення узгоджуються з соціально-психологічними підходами, представленими у сучасних публікаціях, де національна ідентичність розглядається як динамічний багатовимірний конструкт, що поєднує когнітивний (усвідомлення належності), емоційно-ціннісний (переживання значущості цієї належності) та поведінковий (готовність діяти відповідно до національних цінностей і норм) компоненти. Автори наголошують, що в умовах соціальної нестабільності та колективної травматизації саме символічні й культурні ресурси стають ключовими механізмами підтримання та реконструкції ідентичності, забезпечуючи її адаптивність і психологічну життєздатність [13].

У зв'язку з цим особливої ваги набуває аналіз мистецтва як специфічного простору символічної репрезентації національної ідентичності. Мистецькі практики функціонують як форма колективного психологічного дискурсу, у межах якого відбувається осмислення історичного досвіду, актуалізація культурної пам'яті та трансляція ціннісних смислів між поколіннями. Саме тому звернення до сучасного українського мистецтва як середовища міжкультурного діалогу та збереження кримськотатарської ідентичності відкриває

можливості для емпіричного та культурно-психологічного аналізу механізмів формування, підтримки й трансформації національної ідентичності в умовах воєнних і соціокультурних викликів.

Процес формування національної ідентичності кримських татар виявляється передусім через відродження традицій, національних цінностей, символів, міфологічних наративів, мови та історичної пам'яті, які у своїй сукупності формують національну культурну спадщину. Цей комплекс чинників виступає не лише змістовою основою культури, а й психологічно значущим ресурсом, що сприяє зміцненню колективної самосвідомості та збереженню етнічної цілісності в умовах тривалих соціокультурних викликів.

Сучасні психологічні дослідження свідчать, що національна ідентичність є динамічним психосоціальним конструктом, який тісно пов'язаний із психічним благополуччям та адаптаційними можливостями як окремої особистості, так і соціальних груп у періоди соціальних потрясінь, травматичних подій та міжетнічної напруженості. Зокрема, у дослідженні А. Ян та співавторів показано, що посилення відчуття національної приналежності сприяє підвищенню психологічного благополуччя через опосередковану роль самооцінки. Автори підкреслюють, що сформована та позитивно переживана національна ідентичність виступає важливим ресурсом подолання психологічного стресу, підтримує цілісність Я-концепції та активізує адаптивні стратегії поведінки в умовах соціальних змін і нестабільності [13].

Для кримських татар, історичний досвід яких позначений депортаціями, насильницькими переміщеннями та тривалим порушенням культурної традиції, культура й мистецтво набувають особливої психологічної значущості, виконуючи функцію ресурсів відновлення національної ідентичності та колективної суб'єктності. У цих умовах художні практики – музичні, візуальні, театральні та перформативні – не лише фіксують і репрезентують культурні наративи, а й функціонують як механізми емоційної регуляції, символічного опрацювання травматичного досвіду та консолідації соціальної пам'яті. Завдяки цим процесам мистецтво сприяє формуванню психологічної стійкості спільноти та збереженню її ідентифікаційної цілісності в умовах тривалих соціокультурних викликів. Сучасні дослідження, зокрема О. Кухарук, показують, що масштабні соціальні трансформації суттєво впливають на конструювання ідентичності, тоді як мистецькі практики відіграють ключову роль у підтримці адаптаційних механізмів як окремих осіб, так і спільнот у періоди суспільних змін [8].

У музичному мистецтві спостерігається активна інтеграція традиційних кримсько-татарських мотивів із сучасними жанровими формами, що забезпечує трансляцію культурної пам'яті та підтримку ідентичності в сучасному соціокультурному контексті. Яскравим прикладом є творчість співачки Джамали, яка через особистий досвід і музичний спадок родини репрезентує історію депортації кримських татар і відображає прагнення до збереження національної гідності. Її композиція «1944», що здобула перемогу на Євробаченні 2016 року, функціонує не лише як музичний твір, а й як акт культурної пам'яті та символічного опрацювання колективної травми, який отримав широкий міжнародний резонанс. Цей приклад ілюструє, як сучасне українське мистецтво формує психологічний і культурний простір міжкультурного діалогу, одночасно сприяючи підтримці ідентичності кримсько-татарської спільноти та розвитку колективної стійкості.

Серед сучасних мистецьких ініціатив, що активно сприяють збереженню кримсько-татарської ідентичності та розвитку міжкультурного діалогу в Україні, особливого значення набуває виставка «*QIRIM İÇÜN / For Crimea / Заради Криму*» [3]. Реалізований у вуличному форматі на центральній магістралі столиці за підтримки Представництва Президента України в АР Крим, проект поєднав живопис, графіку та текстові матеріали, присвячені пам'яті жертв геноциду кримських татар та історії Криму. Завдяки емоційно

насиченому візуальному та текстовому наповненню відвідувачі могли усвідомлено зануритися у культурний і історичний контекст, співпереживати колективним травмам та оцінювати культурні наративи кримськотатарського народу.

Аналогічну роль відіграють виставка «*MIRAS. Спадщина*» [9], де в Національному музеї історії України представлені кримськотатарські культурні артефакти (ювелірні вироби, предмети побуту) з інтерактивними лекціями та майстер-класами, що сприяли міжпоколінньому і міжетнічному взаєморозумінню. Проект «*Крим. Деколонізація*», який поєднує документальні матеріали та сучасне мистецтво, акцентуючи увагу на культурі Криму та сучасному спротиві окупації [6].

Такі ініціативи формують символічний простір опрацювання колективної пам'яті, де мистецтво виступає ресурсом психологічної стійкості, сприяє розвитку емпатії, зміцненню культурної ідентичності та підтримці міжетнічного діалогу. Через інтеграцію культурної, емоційної та соціальної пам'яті ці проекти надають можливість громадам, які пережили історичні травми, консолідуватися, а суспільству – усвідомити цінність культурного різноманіття та історичної спадщини.

У логічному продовженні цієї тенденції виділяється *Кримська сцена Lavanda tarlası на фестивалі «Країна Мрії»*, що стала майданчиком музичних, освітніх та мистецьких активностей, присвячених кримськотатарській культурі. Програма включала концерти, лекції, майстер-класи та дитячі освітні програми, створюючи символічний простір культурного спротиву та пам'яті про Крим. *Lavanda tarlası* виконувала функцію платформи міжкультурного діалогу, де аудиторія мала змогу безпосередньо взаємодіяти з культурними практиками кримських татар, порівнювати їх із українськими традиціями та відчутти єдність культурного простору [7].

У продовження мистецьких ініціатив, спрямованих на збереження кримськотатарської ідентичності, вирізняється проект «*Мій Крим*» концертна програма якого об'єднала твори сучасних кримських композиторів: Ельвіри Емір, Усеїна Бекірова та Ганни Кузіної-Рождественської. Виконання здійснили Академічний симфонічний оркестр Національної філармонії України та Академічний камерний хор «Хрещатик» під диригуванням Ділявера Османа, що дозволило поєднати високі традиції класичної симфонічної музики з автентичними кримськотатарськими мелодичними та ритмічними мотивами [9].

Окрему увагу заслуговує мистецький проект «*Симфонія Криму. Повернення*», у якому виконуються твори композиторки Ельвіри Емір [4]. Цей проект став своєрідною музичною відповіддю на анексію Криму, втілюючи акт духовного опору та нагадування про невід'ємність півострова від української культурної й історичної спільноти. Академічна музика в межах проекту інтегрує національні кримськотатарські мотиви, створюючи платформу для міжкультурного діалогу та привертаючи увагу широкої аудиторії до проблем тимчасової окупації й соціокультурних утисків корінного народу.

Музика в цьому контексті постає не лише як форма естетичного висловлення, а як інструмент актуалізації історичної пам'яті, підтримки національної гідності та зміцнення культурної стійкості. Проект також забезпечує осучаснення кримськотатарської музичної традиції, її інтеграцію в український мистецький дискурс і популяризацію серед різних аудиторій.

Аналогічним чином, *Концерт-шоу «Файний Франко Ф'южен»* реалізував поєднання українських та кримськотатарських музичних традицій у сучасному ф'южен-форматі. Це дозволило інтегрувати автентичні мелодичні та ритмічні мотиви в сучасну сценічну практику, створюючи емоційний та символічний простір міжетнічної взаємодії. Учасники концерту та глядачі отримали можливість усвідомлено переживати спільний культурний досвід, відчутти зв'язок із традиціями обох народів і зміцнити міжкультурну емпатію [5].

Музичні практики також слугують засобом репрезентації ідентичності та інтеграції колективного досвіду. Важливим прикладом є діяльність композитора і фольклориста Джеміль Карікова, який випустив масштабну антологію кримськотатарської музики “*Qirim nağmeleri*”. Вихід у світ двотомного видання став знаковою подією для сучасного українського та кримськотатарського культурного простору. Це найповніша на сьогодні антологія кримськотатарської музичної спадщини і перше фундаментальне дослідження, у межах якого систематизовано близько тисячі музичних творів, що охоплюють період від ханської доби до початку ХХ століття. Антологія об’єднала народні пісні, інструментальні й танцювальні композиції, а також духовні піснеспіви, значна частина яких раніше існувала лише в усній традиції або перебувала на межі втрати [10].

Автор антології, Джеміль Каріков, багаторічно займався пошуком, відновленням, нотною фіксацією та систематизацією автентичних музичних джерел. Результатом стало не лише збереження унікального пласту нематеріальної культурної спадщини, а й відновлення музичної традиції кримськотатарської культури як важливого елементу її ідентифікаційного коду.

Видання “*Qirim nağmeleri*” виходить за межі простого документування, виконуючи функцію актуалізації історичної пам’яті та символічного «повернення голосів» попередніх поколінь. Воно створює підґрунтя для музикознавчих і культурологічних досліджень, сучасних виконавських інтерпретацій, а також розвитку міжкультурного діалогу в українському культурному просторі.

Видання “*Qirim nağmeleri*” виходить за межі простого документування, виконуючи функцію актуалізації історичної пам’яті та символічного «повернення голосів» попередніх поколінь. Воно створює підґрунтя для музикознавчих і культурологічних досліджень, сучасних виконавських інтерпретацій та розвитку міжкультурного діалогу в українському культурному просторі. У цьому контексті яскравим прикладом сучасних музичних практик, що сприяють збереженню кримськотатарської ідентичності та міжкультурному діалогу, є Авторський вечір Усеїна Бекірова “*Voices of Crimea*”. Творчість митця веде діалог із минулим, поєднуючи стародавні мелодії з сучасною гармонійною мовою, щоб відкрити слухачам багатство кримськотатарської культури в новому світлі та подарувати їй нове життя [12].

Висновки. Аналіз сучасних українських мистецьких практик демонструє їхню здатність не лише репрезентувати культурні наративи, а й формувати психологічно значущий простір для підтримки етнокультурної ідентичності, консолідації спільнот та розвитку міжетнічної емпатії. Ці приклади підкреслюють роль мистецтва як механізму культурного опору, платформи для міжпоколіннього та міжкультурного діалогу, а також важливого ресурсу психологічної стійкості у контексті соціокультурних викликів.

Психологічний вимір цих процесів проявляється на кількох рівнях. По-перше, мистецькі практики створюють платформу для символічного відновлення культурної послідовності. По-друге, інтерактивні формати – концерти, фестивалі, майстер-класи, цифрові трансляції – забезпечують взаємодію поколінь і культур, сприяючи розвитку емпатії та міжетнічної солідарності. По-третє, інтеграція естетичного досвіду з освітніми та історико-культурними контекстами підтримує колективну психологічну стійкість, дозволяючи учасникам усвідомлювати власну роль у збереженні ідентичності та культурної спадщини.

Отже, сучасне українське мистецтво функціонує як простір міжкультурного діалогу та механізм психологічної консолідації спільнот. Музика, образотворче мистецтво та театральні практики виступають засобами емоційної регуляції та символічного опрацювання травматичного досвіду. Водночас вони підтримують етнокультурну ідентичність

і формують психологічно значущий простір для відновлення національної ідентичності, зміцнення культурної стійкості та розвитку соціальної згуртованості кримськотатарської спільноти в умовах історичних та соціокультурних викликів.

Список використаної літератури

1. Авторський вечір Усеїна Бекірова. *Національна філармонія України*. Київ, 2024. URL: philarmonia.com.ua (дата звернення: 15.02.2026).
2. Березін А. М. Психологічні чинники генези національної свідомості особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2002. 208 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0402U002438>
3. Відкриття інформаційної виставки «QIRIM İÇÜN / Заради Криму». *Представництво Президента України в АР Крим*. Київ, 2024. URL: <https://ppu.gov.ua/press-center/na-khreshchatyku-vidbulosia-vidkryttia-informatsiynoi-vystavky-qirim-icun-zarady-krymu/> (дата звернення: 15.02.2026).
4. Емір Ельвіра. Симфонія Криму. Повернення. КНПУ, 2025. URL: https://knpu.gov.ua/archive/tvir-symfoniia-krymu-povernennia/?utm_source (дата звернення: 15.02.2026).
5. Концерт «Файний Франко Ф'южн». *Міністерство культури України*. Київ, 2024. URL: https://mincult.gov.ua/events/u-kyuevi-vidbudetsya-konzert-fajnyj-franko-fyuzhn/?utm_source (дата звернення: 10.02.2026).
6. «Крим. Деколонізація»: культура, спротив і пам'ять [Електронний ресурс]. *Суспільне Медіа*. Київ, 15.10.2025. URL: <https://suspilne.media/crimea/1169796-u-kievi-vidkrylasia-vistavka-krim-dekolonizacia-kultura-sprotiv-i-pamat/>
7. Кримська сцена Lavanda tarlası на етнофестивалі «Країна Мрій». *Представництво Президента України в АР Крим*. Київ, 2025. URL: https://ppu.gov.ua/press-center/krymska-stsena-na-etnofestivali-kraina-mriy/?utm_source (дата звернення: 12.02.2026).
8. Кухарук О. Суспільні трансформації та ідентичність українців у контексті теорії соціальної ідентичності. *Проблеми політичної психології*. 2019. № 22 (1). С. 63–73. URL: <https://doi.org/10.33120/pop-Vol22-Year2019-34>; URL: <https://politpsy.org/index.php/pop/article/view/34> (дата звернення: 11.02.2026).
9. Мій Крим. *Національна філармонія України*. Київ, 2025. URL: https://mincult.gov.ua/news/u-nacziionalnij-filarmoniyi-vidbuvsya-konzert-mij-krym-prysvyachenyj-vshanuvannyu-pamyati-zhertv-deportaciyi-krymskotatarskogo-narodu/?utm_source (дата звернення: 15.02.2026).
10. Презентація антології кримськотатарської музики Джеміль Карікова [Електронний ресурс]. URL: <https://qtm.org/u-kyuevi-prezentuvaly-antologiyu-krymskotatarskoyi-muzyky-dzhemilya-karikova/> (дата звернення: 15.02.2026).
11. MİRAS. Спадщина [Електронний ресурс]. *Національний музей історії України*; ГО «Алем». Київ, Скарбниця Національного музею історії України. URL: <https://nmiu.org/events/exhibitions/26> (дата звернення: 15.02.2026).
12. Voices of Crimea. *Національна філармонія України*. Київ, 2024. URL: <https://philarmonia.com.ua/product/event301192/> (дата звернення: 15.02.2026).
13. Yang X. et al. From national identity to well-being: the crucial mediating role of self-esteem in adolescents. *BMC Psychology*. 2025. Vol. 13. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40359-025-02776-z>. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/s40359-025-02776-z-2.pdf>

**CONTEMPORARY UKRAINIAN ART
AS A SPACE FOR INTERCULTURAL DIALOGUE AND THE PRESERVATION
OF CRIMEAN TATAR IDENTITY: PSYCHOLOGICAL DIMENSION****Alimie Osmanova**

*V. Dahl East Ukrainian National University,
17, Ioanna Pavla II St., Kyiv, Ukraine, 01042
<https://orcid.org/0000-0002-7180-8176>
e-mail: uskut84@gmail.com*

Diliaver Osmanov

*National Music Academy of Ukraine
1-3/11, Architect Horodetsky St., Kyiv, Ukraine, 01001
<https://orcid.org/0000-0001-7883-3828>
e-mail: dilyaverosman@gmail.com*

The article presents a comprehensive psychological analysis of contemporary Ukrainian art as a symbolic space of intercultural dialogue and preservation of Crimean Tatar identity under conditions of wartime and sociocultural challenges. The theoretical framework of the study is based on the understanding of national identity as a dynamic psychosocial construct that integrates cognitive, emotional-value, and behavioral components and performs identificational, regulatory, and protective functions within the structure of national self-consciousness. It is demonstrated that in situations of collective traumatization and social instability, cultural and symbolic resources become crucial for maintaining psychological resilience and the integrity of the self-concept.

Particular attention is paid to the role of artistic practices – musical, visual, theatrical, and performative – as mechanisms for the symbolic processing of the traumatic historical experience of the Crimean Tatar people, the actualization of cultural memory, and the transmission of value-based meanings between generations. The article analyzes contemporary artistic initiatives, festival and concert projects, exhibition formats, and musical programs that integrate authentic Crimean Tatar motifs into the broader Ukrainian cultural context, thereby fostering interethnic empathy and social cohesion.

It is substantiated that contemporary Ukrainian art functions not only as a form of aesthetic expression but also as a psychologically significant space of cultural resistance, identity restoration, and collective subjectivity. The study concludes that art plays a vital role in supporting the ethnocultural identity of the Crimean Tatars, strengthening the cultural resilience of the community, and promoting intercultural dialogue within modern Ukrainian society.

Key words: national identity, Crimean Tatar culture, intercultural dialogue, contemporary Ukrainian art, psychological resilience, cultural memory.

*Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026*